

Urbanism and Architecture – Karl Otto Ellefsen

← Post Covid # 10 Mobilitetsrevolusjonen – fra TOD

Lokale samfunn og lokalsamfunn →

til AOD

Innledning til visning av filmen

Posted on **19. August 2022** by [Karl Otto Ellefsen](#)

«Where to With History», Hans Christian Post 2020

Galleri Rom, Oslo 24.10.2021

Mandag 22.8 er «Arkitekturopprør i brann» tema for diskusjon under Norwegian ArchFest Haugesund, del av Den norske filmfestivalen i Haugesund, som nå «inviterer til en undersøkelse av identitet, roller og makt i byutviklingen». Jeg rydder for tida i egne arkiver og kommer over mye som heldigvis er upublisert, men også noe som fortsatt synes relevant.

Bortsett fra full tilstedeværelse og opplevelse i 1:1, er film det beste mediet for å framstille og diskutere arkitektur. I oktober 2021 ble Arkitekturfilm Oslo arrangert for sjette gang, og i vår Arkitekturfilmfestivalen i Trondheim. Begge viste «Where to With History» (2020) om rekonstruksjon av det utbombete og fortsatt fattige Dresden. «Hva skjer når rom og sted ikke henger med i tiden? På hvilken måte er vår identitet knyttet til rom og sted? Hvilken historie skal vi fortelle om selv?» Jeg tenkte gjennom disse spørsmålene da jeg holdt en innledning til visning av filmen under Arkitekturfilm Oslo i Galleri Rom i oktober i fjor og gjengir foredraget her

Tilgang til filmen: <https://filmfreeway.com/Wheretowithhistory.0>

Om Archfest 2022: <https://www.arkitektnytt.no/nyheter/havn-og-oppror-i-brann>

Meningsytringer om filmen fra Arkitekturopprøret:
<https://www.arkitektnytt.no/nyheter/reagerer-p%C3%A5-kobling-til-h%C3%B8yreekstremer>

Demonstrasjoner ved monumentene i Dresden, fra filmen.

Tema for denne filmen er hvordan man i Europa forholder seg til byens bygde historie. Og den spør om måten vi forholder seg til det bygde – har politiske implikasjoner. Eller slik regissøren Hans Christian Post kommenterer filmen «Where to With history»: *Jeg ville undersøge de mulige forbindelser mellom de mange genopbygningsprosjekter i Dresden siden 1990 og den aktuelle høyredreining i byen og samtidig punktere de vedvarende myter om arkitekturen som et rent æstetisk anliggende.*

Hans Christian Post er dansk. Han har Master og Phd i kulturstudier fra København og har arbeidet innen dokumentarfilmer mer eller mindre regelmessig siden 2000. Filmene er laget i samarbeid med tyske produksjons-selskaper og selv om problemstillingene i noen grad er felles europeiske, er filmenes case tyske. De større produksjonene som jeg vet om og som er er tilgjengelige på nett er «**Last exit Alexanderplatz**» (2015), om en sentral hub og plass i Berlin som de fleste arkitekter og byplanleggere vil kjenne til. Tema for filmen er byplanlegging og ulike syn på urbane idealer. Alexanderplatz var jo et midtpunkt i Berlin før krigen, ble utviklet til et utstillingsvindu for DDR etter krigen, og er nå CBD i byen. «**Whose city**» (2017), dreier seg om transformasjonen i Berlin etter at byen igjen ble Tysklands hovedstad, og refererer til de grundige tyske arkitekturdiskusjonene rundt de endringen som har funnet sted. «**Vi er her**» (2019) tar for seg migrasjon som tema i kunsten, sett gjennom tre kunstnere. Jeg tror han nå arbeider med en film om bypolitikk i København, men den vi skal se her – «**Where to in history**» – er Post sin foreløpig siste, og langt den mest politisk og kulturelt kompleks.

Dresden er stedet for denne filmen. En by mange kjenner navnet på og historien til, men som kanskje færre har besøkt. Hovedstaden i Sachsen (den andre store byen er Leibnitz), syd i Tyskland mot grensa til Tsjeckia. Dresden var, før den ble en ruin, preget av å ha vært et tysk kultursenter på 16- og 1700 tallet med tydelige, bearbeidete og kostbare historiske representative lag. På norsk ville en snakke om monumentalitet, men det er ikke helt dekkende. Dresden ble ødelagt av alliert bombing 13 og 14 februar 1945. Hamburg var havn, fylt av logistikk, produksjon og militæranlegg da byen ble bombet i juli 1943. Dresden hadde i liten grad dette. Hvor mange døde, 25 000? Angrepene ble kalt terrorbombing av det nasjonalsosialistiske propaganda-apparatet. Sammen med atombombingen av Hiroshima og Nagasaki (135 000 døde direkte og masse av senvirkninger) er angrepet på Dresden av mange regnet som det største allierte overgrepet under Andre verdenskrig.

Etter krigen ble Dresden sentrum valgt som et utstillingsvindu for DDRs arkitektur, slik dere vil se i filmen. Nå er Dresden hovedstad i provinsen Sachsen og har lenge blitt sett på som en bastion for politisk ytre høyre, og fødested for den anti-islamske Pegida-bevegelsen (Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes). AfD – Alternative für Deutschland – fikk nesten 30% ved lokalvalget i 2017. Partiet gikk tilbake i valget til forbundsdagen i 2021, men står fortsatt meget sterkt i byen.

Filmene kobler veksten i det politiske ytre høyre i Sachsen og Dresden – inkludert Nationalsosialistische Partei Deutschland – til arkitekturdiskusjonen i byen. At arkitektur generelt sett er sterkt koblet til politikk vet vi alle, fordi arkitektur er bundet til økonomi og samfunnsmessige behov. Arkitektur er et redskap for å oppfylle behov og nå mål. Mer diskutabelt er spørsmålet om arkitektonisk form, om den estetiske opplevelsen som arkitekturen intenderer, og hvorvidt de historiske konnotasjonene den setter i verk, har direkte politiske implikasjoner.

Dette direkte forholdet mellom form og meningsinnhold er – slik filmen dokumenterer – etablert i Dresden ved at Pegida, AfD og NPD har gjort minnesmerkene til sine, definert deres meningsinnhold på nytt og ladet dem politisk.

Det hele henger sammen med det kulturelle krigsoppgjøret i Tyskland. Høyresiden har etablert en «gläubekrieg» eller troskrig. En mener at Tyskland ensidig har måttet ta på seg skylda for de grufulle handlingene under krigen, mens alliert terror – som bombingene av Dresden – ikke er anerkjent som terror og ikke blitt minnet på en høvisk måte. De har etablert det man kan kalle en «offerrolle» for Dresden. Samtidig representerer minnesmerkene den tyske historien, det tyske, som i dag hevdes truet av innvandring, en utysk kulturutvikling og multikulturelle politiske intensjoner.

I Europa finner vi prinsipielt ulike måter å forholde seg til byens bygde historie på. Hvordan man tar vare på det eksisterende, enkelte ganger hvordan man bygger det nye, og hvordan det nye forholder seg til det eksisterende. Jeg skrev engang en artikkel som het «narrativt vern» som er publisert på ulike steder, og forsøker å definere disse ulike strategien:

▪ **Friluftsmuseum** (Venezia, Middelalderkjerne i europeiske byer, Lübeck for eksempel, eller også Sevilla)

▪ **Strukturell bevaring**, byens historiske systemer, (Spania, Italia, Portugal – inspirert av faglig teori innenfor urbanisme)

▪ **Bevaring av det vakre og opplevd verdifulle** (Danmark)

▪ **Narrativt vern**, å bevare de historiefortellende fragmentene (Oslo)

▪ Og **Rekonstruksjon**, – altså det å bygge kopier av det som engang var.

Frauenkirche i Dresden – det største og viktigste eksemplet på protestantisk kirkearkitektur i Tyskland – falt under bombingene i februar 1945 (Sachsen var et senter for den protestantiske vekkelsen, og det står en stor statue av Luther utenfor Frauenkirche). DDR lot ruinene stort sett ligge, men etter gjenforeningen ble Frauenkirche bygd opp igjen og innviet i 2005.

Rekonstruksjon som prinsipp for gjenreising hadde da i svært liten grad vært brukt i Tyskland. Mitt eksempel i artikkelen som ble skrevet rundt dette tidspunktet var den foreslåtte masterplanen for Berlin som hadde som intensjon å rekonstruere Berlin slik at byens arkitektur framsto slik den gjorde i mellomkrigstida, før ødeleggelsene under krigen og før gjenreisinga av Berlin etter krigen, som jo fulgte lignende prinsipper både i øst og vest. Rekonstruksjon hadde til da først og fremst blitt brukt i polske byer, der byenes historiske morfologi, bygningstyper og en forenklet historisk ornamentikk ble brukt i gjenreisningen.

Etter gjenreisningen av Frauenkirche, har diskusjonen om byutvikling i Dresden dreid seg om rekonstruksjon, og høyrekreftene, de nasjonale, har gjort rekonstruksjon til en hjertesak, og de samles i sine demonstrasjoner og politiske møter omkring disse rekonstruerte minnesmerkene, som for eksempel torget ved kirka. Omkring Frauenkirche er det rekonstruert et område som heter Neumarkt. I filmen sier forstanderen for det jødiske trossamfunnet i Dresden fra sitt ståsted i en synagoge som er samtidsarkitektur: «Det har ingenting med det gamle Neumarkt å gjøre. Det er en historisk illusjon som blir produsert».

Hva kan man lære av dette og hvilke diskusjoner setter det i gang? Ett lærestykke er jo hvor viktig arkitekturen er som bærer av mening, historie og som uttrykk for identitet og hjemstedsfølelse. En annen diskusjon dreier seg om arkitekturens meningsinnhold i seg selv og om dette entydig er knyttet til arkitekturens form.

I en tekst som jeg fant på LinkedIn skriver Post om rekonstruksjonen av Frauenkirche at prosjektet ved

å rette op på byens tabshistorie og derved betone dens offerprofil kunne forsterke den allerede dengang synlige høyre radikalisering i byen. I de år, der siden er gået, er disse hypoteser blevet bekreftet. De fuldstændig forsvundne barokke bygninger omkring Frauenkirche er i mellomtiden blevet genopbygget – for størstedelens vedkommende som nærmest fuldkomne kopier – og meget tyder på, at det ikke slutter med det, eftersom flere aktører i byen nu agter å genopbygge nogle af de forsvundne barokhuse ved Neustädter Markt i bydelen Altstadt. Samtidig er højredreiningen i byen spidset markbart til i de senere år med Pegida-bevægelsens demonstrationer hver mandag og det højreekstreme parti Alternative für Deutschlands (AfD) voksende popularitet.

Og: *er det værd at spørge, om ikke vi som aktører i bevaringsfeltet er bedst tjent med at værne om historien, som den foreligger, og på basis af den give arkitekterne mulighed for at bygge os ind i en bedre fremtid.*

Minnesmerker er definitivt ladet med mening, og enda mer så, når de blir gjenreist.

Filmene viser også hvordan de ytre-høyre kreftene i Dresden har erobret minnesmerkene til sitt formål, og gitt dem mening. I Dresden og i Tyskland har rekonstruksjon som strategi i byutvikling blitt fullstendig politisert på en ganske farlig måte. Tyskland har jo også en historie i å politisere retninger i arkitekturen slik modernismen ble stemplet som utysk, jødisk og entartet.

Men en langt mer vanskelig diskusjon er knyttet til om arkitektur – både enkeltverk og byform – som form og estetisk fenomen, har et gitt utvalg og meningsinnhold. Og det tror jeg neppe generelt sett er tilfelle. Vi tilligger arkitekturen mening, et illustrerende eksempel på dette er jo meningsinnholdet i den «klassisistiske arkitekturen», i den nyklassiske perioden var den revolusjonær og sto for fornyelse av samfunnet (slik universitetet i Oslo ved Carl-Johan er et eklatant eksempel på), før og under krigen ble prinsippene i klassisk arkitektur fullstendig skitnet til og ingen arkitekt ville ta i klassisismen på 40 år. I dag hevdes klassismen (riktignok da med en noe uklart innhold) å uttrykke ikke-elitistisk smak og stå for brede folkelige behov. Arkitekturen og også bevaringsprinsipper har sjelden en gitt mening – men den gis mening.

Oslo var jo – i motsetning til bykjernene i Europeiske og rike byer – aldri noe Gesamtkunstwerk, å lensere rekonstruksjon som en mulighet for byområder er derfor relativt latterlig i denne byen. Vi har også få eksempler på rekonstruerte bygninger. Ett er Holmenkollen kapell som ble rekonstruert av arkitekt Arne Sødal etter brann. Vel var gjenreisningen et politisk valg som uttrykte verdiene til det vi i sin tid kalte «nikkersadelen». Men de verdikonservative og kulturelle skolerte er jo etterhvert så utrydningstruede at de nærmest er verneverdige. Og et tanke-eksperiment: Om Y-blokken skal rekonstrueres fordi valget om riving helt opplagt var feil, vil diskusjonen neppe følge de samme skillelinjene som preger europeisk politikk i dag. Arkitekturopprøret kan foreløpig heller ikke plasseres i forhold til venstre-høyre akser. «Arkitekturopprøret» er en fellesfront der en er uenige om det meste, men enige om en ting: det at den tredivye år lange byggeboomen i Oslo i svært mange tilfelle har ført til dyre, dårlige og gjerne stygge omgivelser.

Det er – i alle fall nå – selv om man ser norske flagg i Pegida-demonstrasjonene i Dresden, vanskelig å oversette filmen og byens politiske forhold til minnesmerker, direkte til Norge.

Det forhindrer ikke at filmen gir all grunn til ettertanke, og at filmens tema ikke bare er tysk, men også Europeisk.

Del dette:

Twitter Facebook

Like

Be the first to like this.

About Karl Otto Ellefsen
Professor in Urbanisme and Architecture at the Oslo School of Architecture and Design, (1997–) Rektor at AHO 2001-2015. Visiting professor at Visual Arts Innovation Centre, Central Academy of Fine Arts (CAFA), Beijing (2017–). Honorary professor, CAFA, (2019–) President in European Association for Architectural Education (EAAE), (2013–2017)
[View all posts by Karl Otto Ellefsen →](#)

This entry was posted in [Ukategorisert](#). Bookmark the [permalink](#).

← Post Covid # 10 Mobilitetsrevolusjonen – fra TOD

Lokale samfunn og lokalsamfunn →

til AOD